

**СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д.А.ЦЕНОВ“**

**Факултет „Финанси“**

**Катедра „Финанси и кредит“**

---

**Докторант Русалин Антонов Русалинов  
D020219183**

## **АВТОРЕФЕРАТ**

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен  
„доктор“ (по икономика) по докторска програма „Финанси,  
парично обращение, кредит и застраховка“ (Финанси) на тема:

**„Управление на паричните потоци в  
сектора на сигурността“**

Научни ръководители:

Проф. д-р Андрей Захариев (СА „Д. А. Ценов“)  
Доц. д.н. Ирена Маркова (УНСС)

Свищов

2023

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедрения съвет на катедра „Финанси и кредит“ при Факултет „Финанси“ на Стопанска академия „Д.А.Ценов“-гр.Свищов.

Данни за дисертационния труд:

Брой страници – 239

Брой фигури – 86

Брой таблици – 121

Брой литературни източници – 102

Брой публикации на дисертанта – 6

Защитата ще се проведе на 01.09.2023от 13:00 ч. в Заседателната зала “Ректорат” на СА „Д. А. Ценов“.

URL адрес за онлайн достъп до публичната защита, ВВВ стая „СА-КФК-Научни журита“: <https://bbb.uni-svishtov.bg/b/yc7-x2c-dtm>

Материалите по защитата са на разположение в Отдел „Докторантура и академично развитие”.

## **СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА**

<b>I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....</b>	<b>5</b>
1. Актуалност на темата .....	5
2. Обект и предмет на изследването .....	6
3. Изследователска теза .....	6
4. Цел на дисертационния труд .....	6
5. Задачи, структура и методология на изследването .....	7
6. Обхват на изследването .....	8
7. Структура на изследването.....	9
8. Терминология .....	12
9. Приложимост на резултатите от изследването .....	13
<b>II. ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....</b>	<b>14</b>
Глава първа. Теоретически основи на финансовата сигурност .....	14
Глава втора. Бюджетни аспекти и методическа рамка за изследване на клиентската удовлетвореност от услугите по охрана и сигурност .....	16
Глава трета. Резултати от анкетното проучване и метрификация на ценообразуващите фактори на услугите по охрана и сигурност	19
Заключение .....	22
<b>III. НАСОКИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА.....</b>	<b>25</b>
<b>IV. СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД .....</b>	<b>26</b>
<b>V. АВТОРСКИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД .....</b>	<b>28</b>

<b>VI. УЧАСТИЕ НА ДОКТОРАНТА В НАУЧНИ ФОРУМИ.....</b>	<b>30</b>
<b>VII.СЪОТВЕТСТВИЕ С ИЗИСКВАНИЯТА НА ПРАВИЛНИКА ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА ЗА РАЗВИТИЕ НА НАУЧНИЯ СЪСТАВ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.....</b>	<b>31</b>
<b>VIII. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД .....</b>	<b>32</b>

# I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

## 1. Актуалност на темата

В научни изследвания в обхвата на икономическите системи от тяхното възникване, последваща еволюция и до наши дни се дава широка територия на дебати по повод на риска и несигурността. Тяхното тълкуване от позиция на инвеститорите естествено води до логичната комбинация от понятия „риск-възвращаемост“, която е основа на всички модерни теории за капиталовия пазар. Контрапункт на риска и свързаната с него несигурност обаче се явява понятието „сигурност“. То е практически в основата на всички съвременни модели за икономически и житейски инициативи. В търсене на сигурна среда за опериране на икономическите агенти се наблюдава и един триумвират от търсещи сигурност правителства, фирми и домакинства. Доколкото сигурността обаче не е резултат от публични бюджети и организирани по силата на закон армия и полиция се наблюдава възникване и развитие на сектор, който предоставя специализирани и лицензирани услуги по охрана и сигурност срещу заплащане и който сектор не само не конкурира, но и допълва свързаните публични политики и съответни действия.

Сигурността е и степенно понятие. В търсене на по-голяма сигурност икономическите агенти са склонни да изхарчат и повече пари, респ. да обезпечат и по-големи бюджети, осигуряващи съответни нови технически средства, персонал, но най-вече система от стандарта 24/7, която да обезпечава сигурност на богатството, имотите, спестяванията, парите и не на последно място и живота на гражданите, предприемачите и публичната администрация. Естествено, когато има заплаха за сигурността се предприемат и съответни контрамерки, които да повишат нивото на сигурност – персонална, корпоративна, държавна и международна. Всичко

това обаче изисква ресурси, изисква бюджети, изисква финансиране и регулярни парични потоци, които да поддържат освен в изправност техническите системи, така и в наличност/готовност ангажираните с охрана и сигурност лица, фирми и институции.

## **2. Обект и предмет на изследването**

За **обект** на изследването се определят паричните потоци в сектора на сигурността от позицията на доставчиците на услуги по охрана и сигурност. **Предметът** на разработката фокусира върху глобалните проблеми на управлението на паричните потоци в сектора на сигурността, формиращо систематично ниво от рискове за финансовата сигурност, както и върху оперативната финансова рамка за управление на лицензираните дружества за охрана и сигурност по повод доставката на услугата към клиенти – ЮЛ и ФЛ.

## **3. Изследователска теза**

*Изследователската теза*, която се тества в дисертационния труд се формулира, както следва: управлението на паричните потоци в сектора на сигурността изисква прилагане на адаптирана към клиентите система за бюджетиране, финансиране и управление, както в сектора като цяло, така и на лицензираните дружества, осигуряващо глобален стандарт за сигурност на активите, пасивите, имуществото и доходите на ЮЛ и ФЛ, базиран върху държавни регулации и международни споразумения.

## **4. Цел на дисертационния труд**

Дисертационният труд има за *цел* чрез анализ на теорията и практиката на финансовата сигурност и бюджетирането в сектора да се аргументира подход за управление на паричните потоци от страна на лицензираните дружества за охрана с фокус върху клиента, при

перманентна оценка на неговата удовлетвореност от качеството на предоставяната срещу съответна цена услуга по охрана и сигурност.

## **5. Задачи, структура и методология на изследването**

Следвайки така формулираните цел, обект, предмет и теза, могат са формулирани следните **задачи** и развита релевантна **структура** на дисертацията:

**Първо.** Да се направи критичен преглед на теоретичните изследвания в областта на финансовата сигурност като глобална рамка за регулиране на паричните потоци, борба с финансирането на тероризма и прилагането на мерки срещу изпирането на пари.

**Второ.** Да се развият и структурират методическите основи на анализа на клиентската удовлетвореност при предоставяне на услугите по охрана и сигурност от лицензирани фирми, базирано върху концепцията „стойност за пари“.

**Трето.** Да се апробира анкетно проучване за оценка на финансово-икономическите аспекти и мотиви на търсенето на услуги по охрана и сигурност от страна на физически и юридически лица в условията на постепидемично възстановяване на икономическата активност.

С оглед на така формулираните обект, предмет, теза, цел и задачи, разработката е структурирана в следните обособени части. Глава първа изследва в теоретичен аспект финансовата сигурност като глобален стандарт и регулаторна рамка за паричните потоци в икономиката и финансово-кредитната система. В глава втора се дебатира върху методическите основи и проблематиката за оценка на клиентската удовлетвореност при предоставянето на услуги по охрана и сигурност. Основата за обосновка на анкетния въпросник обаче е разбирането на националната сигурност като ангажимент на държавата, който изисква съответно бюджетно осигуряване. Глава трета представя в практико-

приложен план оценка на отговорите от проведено представително проучване в началото на 2023 год., с което се оценява клиентската удовлетвореност при предоставянето на услуги по охрана и сигурност от страна на специализирани фирми. Чрез вербално-графични модели се илюстрират нагласите на клиентите - физически и юридически лица за ползване на услуги по охрана и сигурност и тяхната удовлетвореност от качеството на услугата. Изясняват се основните влияещи фактори за ценообразуване на услугата и адаптиране на договорираната цена към променящите се макроикономически условия. Оценяват се чрез крос-връзки нагласите на отделни клъстери от извадката респонденти, което е основа за изводи и препоръки за успешно финансово управление на самите специализирани фирми за охрана и сигурност.

В разработката са използвани **методите** на сравнителния анализ, индукцията и дедукцията, анализа и синтеза, иконометрично моделиране, регресионно-корелационен анализ, статистически методи, анкетно проучване с въпросник с отворени и затворени въпроси и оценки по Ликертовата скала..

## **6. Обхват на изследването**

Изследователските търсения в дисертационния труд, в тяхната теоретична и емпирична част, се ограничават в своя обхват до точно определени аспекти на сигурността, разглеждане през призмата на финансово измеримо богатство на ФЛ и ЮЛ, което се нуждае от охрана и опазване – глобално (глобални регулации и мерки), национално (чрез системата на МО и МВР), индивидуално (чрез услугите на дружество за частна охранителна дейност или самостоятелно инсталиране на сигнално-охранителна техника).

**Извън обхвата** на дисертацията остава провеждането на практико-приложен крос анализ на върху базата данни с отговори от респондентите



по проведеното анкетно проучване. Извън обхвата на изследването остават и проблемите за заплахите за сигурността, свързани с войната в Украйна и влиянието на тези събития върху глобалния ред и бюджети за въоръжение, боеприпаси и професионални военни. Поради търговската тайна и пазарната конкуренция в сектора авторът изследва състоянието и развитието на специализираните дружества единствено от клиентоцентрична гледна точка без да налага каквито и да е класации и съпоставки между отделните икономически оператори и брандирани дружества. На тази основа балансовите позиции и годишните отчети на дохода и паричния поток са обхванати само в теоретичен аспект, като за последващ анализ може да се разчита на публичните регулации за оповестяване на данните от Годишния финансов отчет чрез Търговския регистър.

## **7. Структура на изследването**

Дисертационният труд е с общ обем 239 стандартни страници, структуриран в три глави по следния начин:

НАУКОМЕТРИЧНИ ПОКАЗАТЕЛИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД /  
стр. 6

ВЪВЕДЕНИЕ / стр. 7

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИЧЕСКИ ОСНОВИ НА ФИНАНСОВАТА  
СИГУРНОСТ / стр. 13

1. Значимост на финансовата сигурност като регулаторна рамка и  
публично благо / стр. 14

2. Ракурси на влияние на финансовата глобализация върху финансовата  
сигурност / стр. 16

3. Системни аспекти и многообразие на теоретичните виждания за  
финансовата сигурност / стр. 34

3.1. Макро фокус върху финансовата сигурност на държавно и глобално ниво – дискусии и структурни елементи / стр. 34

3.2. Теоретичен фундамент на корпоративната финансова сигурност / стр. 51

## ГЛАВА ВТОРА. БЮДЖЕТНИ АСПЕКТИ И МЕТОДИЧЕСКА РАМКА ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА КЛИЕНТСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ ОТ УСЛУГИТЕ ПО ОХРАНА И СИГУРНОСТ / стр. 75

1. Място и роля на националната сигурност в публичния сектор на икономиката / стр. 76

2. Емпирико-приложен анализ на динамиката в показателите за бюджетно осигуряване на сигурността (МО и МВР) в Република България за периода 2010 – 2019 г. / стр. 79

3. Методическа рамка за изграждане на клиентоцентричен анкетен въпросник за оценка на качеството и удовлетвореността от услугите по охрана и сигурност / стр. 85

3.1. Рамка за установяване на базисни показатели за извадката от респонденти / стр. 86

3.2. Клиентоцентрични мотиви за търсене на услуги за сигурност и охрана / стр. 90

3.3. Планиране и кадрово осигуряване на услугите за сигурност и охрана / стр. 92

3.4. Бюджетни аспекти, ефективност и управление на услугите за сигурност и охрана / стр. 94

3.5. Постепедимични уроци, киберсигурност и обществени нагласи към сигурността и охраната / стр. 99

4. Рамка за ex post крос анализ на зависимостта на ползването на услугата по охрана и сигурност спрямо финансовите дескриптори на респондентите / стр. 103

5. Дескриптивен профил на изследваната съвкупност от респонденти 106  
Резултати и изводи към изложението в глава втора / стр. 128

ГЛАВА ТРЕТА. Резултати от анкетното проучване и метрификация на ценообразуващите фактори на услугите по охрана и сигурност / стр. 130

1. Анализ и оценка на нагласите на респондентите за прилагане на мерки за сигурност и охрана / стр. 131

2. Оценка на резултатите от проучването сред юридическите лица на дейностите по планирането на сигурността / стр. 141

3. Оценка на резултатите за техническо и кадрово осигуряване на сигурността и охраната / стр. 148

4. Приложимост на мерките за фирмено обучение в обхвата на сигурността и охраната в юридическите лица / стр. 155

5. Финансово осигуряване, бюджет и ценообразуващи фактори на сигурността и охраната / стр. 159

6. Оценка на ефективността на услугите по сигурност и охрана / стр. 170

7. Оценка на ефективността на комуникациите при доставяне на услугите по сигурност и охрана / стр. 185

8. Оценка на услугите по сигурност и охрана в пандемични условия / стр. 189

9. Оценка на киберсигурността като нова сфера за доставка на услуги от фирмите за сигурност и охрана / стр. 201

10. Оценка на социалните нагласи към сигурността и обществения ред / стр. 207

11. Кръгооборот на паричните потоци и балансови позиции на дружествата за сигурност и охрана / стр. 215

Резултати и изводи към изложението в глава трета / стр. 218

ЗАКЛЮЧЕНИЕ / стр. 221

Библиография / стр. 223

Авторски публикации по темата на дисертационния труд / стр. 235

Участие на докторанта в научни форуми / стр. 237

Съответствие с изискванията на Правилника за прилагане на Закона за развитие на научния състав в Република България / стр. 238

Декларация за оригиналност на дисертационния труд / стр. 239

## **8. Терминология**

Изследването на сигурността от гледна точка на финансовите фактори и финансовите резултати поставя в центъра на вниманието понятието финансова сигурност. Необходимостта от дефинирането на това понятие е определена от широката съвкупност от проявления на финансовата сигурност, които срещат частична интерпретация и за които виждаме необходимостта от комплексен подход на изследване и целите на тяхното рационално и успешно управление.

В терминологичен план, за целите на разработката авторът дефинира финансовата сигурност като елемент от системата на сигурност, основан върху международно сътрудничество в областта на мерките срещу финансирането на тероризма и борба с прането на пари, засягащо трите основни икономически агенти – правителствата, фирмите и домакинствата. Финансовата сигурност се явява обобщаващо понятие, което включва сигурността по отношение на източниците за финансиране и на следващо (логически) място финансовите резултати от дейността на фирмата. Разбира се добрите финансови резултати от дейността на фирмата са източник за самофинансиране, както на дейността, така и на растежа на бизнеса в дългосрочен план. Финансовата сигурност следва да се разглежда над краткосрочен хоризонт - т.е. (средно) и/или дългосрочен план, както по отношението на финансирането, така и по-отношение на реализацията на фирмената продукция (услуга). Това разбиране изисква изследването на финансовите показатели във фирмата и прилагането на

коэффициенти на финансовия анализ с една по-дългосрочна визия, за разлика от статичното към даден момент състояние.

Финансовата сигурност поставя пред финансовите анализатори, необходимостта от задълбочено изследване и коректно идентифициране както на вътрешните рискове, така и на външните за бизнеса частни и системни фактори. Разглеждането на дейността в сферата на сигурността в смисъл на охрана на обекти и хора отнася в услугата в категорията „смесена публична стока“. Финансовата сигурност в тези случаи предполага отчитането на възможния бизнес потенциал – степента на необходимостта от сигурност непокрита от „публичната стока“ – осигурена от държавата.

Паралелно в рамките на дисертационния труд се следва виждането, че без наличие на регулации и партньорство с органите за правосъдие и вътрешен ред всякакви частно финансирани и контрактирани системи за сигурност и охрана ще имат понижена ефективност.

## **9. Приложимост на резултатите от изследването**

Развитите в дисертационния труд теоретични разсъждения и изводи, както и най-вече емпиричните резултати от изследването, имат за цел да подкрепят схващането, че паричните потоци в сектора на сигурността са свързани с продуцирането на благо, което на глобално ниво е с характеристики на публично благо, а на индивидуално ниво е с характеристики на частно благо, но и в двата случая то генерира външни ефекти, които водят до цялостно подобряване на националната среда за сигурност и опазване на обществения ред. Използваните в дисертационния труд литературни и информационни източници, разработените и адаптирани модели, разучените и усвоени подходи за изследване са изключително полезни за автора в работата му като ръководител на системно дружество за частна охранителна дейност.

## **II. ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

### **Глава първа. Теоретически основи на финансовата сигурност**

Изследователската хипотеза, която се тества в настоящата глава първа се формулира, както следва: Финансовата сигурност е глобален стандарт за провеждане на научни изследвания по проблемите на контрола на паричните потоци във финансово-кредитните системи и икономиката в контекста на борбата с финансирането на тероризма и прилагането на мерки срещу изпирането на пари.

В глава първа се поставя за решаване задачата по направа на критичен преглед на теоретичните изследвания в областта на финансовата сигурност като глобална рамка за регулиране на паричните потоци, борба с финансирането на тероризма и прилагането на мерки срещу изпирането на пари.

С оглед на така формулираната хипотеза глава първа е структурирана в следните обособени части. В параграф 1 се полемизира върху значимостта на финансовата сигурност като регулаторна рамка и публично благо. В параграф 2 се развиват идеи за връзката между финансовата глобализация и финансовата сигурност в контекста на технологичния бум и появата на индустрията „финтех“ компаниите. В параграф 3 се прави задълбочен анализ на системните аспекти и многообразието от теоретичните виждания за финансовата сигурност, както на нано, микро и макро ниво.

Във формата на резюме са представени основните резултати:

**Първо,** финансовата сигурност е обект на изследвания от страна на учени от различни точки по света. По тази тема има публикувани редица научни съчинения под формата на доклади, статии, книги и монографии.

**Второ,** финансовата глобализация е един необратим процес, който

ще продължава и през следващите години и десетилетия. Той ще продължи да влияе върху развитието на различните икономически обекти.

**Трето,** технологиите трансформират финансовата сфера, като създават нови възможности за осъществяване на различните финансови процеси.

**Четвърто,** финансовата сигурност е сложна научна категория, която се разглежда и анализира на две основни равнища: макро- (финансова сигурност на страните) и микро- (финансова сигурност на фирмите). Съществуват множество и различни подходи при изучаването и анализирането на финансовата сигурност както на ниво държава, така и на ниво фирма. Всеки от тях си има своята специфичност и характеристики.

**Пето,** финансовата сигурност и на държавите и на фирмите се влияе от наличието на редица заплахи, най-често групирани като външни и вътрешни. Преодоляването им е сложен процес и изисква постоянно и широкообхватно сътрудничество между правителствата, международните институции и организации и взаимодействие между индустрия и предприятия.

**Шесто,** финансовата сигурност на държавите и предприятията зависи от влиянието на много фактори на външната и вътрешната среда на нейното функциониране, които определят параметрите на цялостната система за икономическо развитие като цяло: нейната стабилност, устойчивост, прогресивност и конкурентоспособност. Нивото на финансова сигурност за държавите и предприятията е едно от най-важните условия за провеждане на независима финансова и икономическа политика в съответствие с националните и международните стандарти.

В бъдеще проблемът с финансовата сигурност ще стане още по-важен с оглед нарастващото използване на цифровите технологии в различни финансови процедури и процеси. Това е жизненоважна част от

финансовия прогрес и успех на икономическите субекти. Финансовата сигурност е проблем, към който трябва да се подхожда цялостно, като се вземат предвид всички участващи страни в този процес, да се използват наличните технически и правни инструменти и винаги се търси сътрудничество, за да се осигури още по-добра защита от неговите недостатъци. Финансовата сигурност също ще бъде сред основните приоритети, когато вземането на различни решения и преодоляването на основните заплахи в тази област ще изискват съвместни усилия и тясно сътрудничество между държави и предприятия по света и е единственият начин за тяхното развитие.

## **Глава втора. Бюджетни аспекти и методическа рамка за изследване на клиентската удовлетвореност от услугите по охрана и сигурност**

**Изследователската хипотеза**, която се тества в глава втора се формулира, както следва: Концепцията „стойност за пари“ е основа за оценка на степента на клиентска удовлетвореност и ценообразуване в сектора на предоставяне на услуги по охрана и сигурност от страна на лицензирани фирми.

В глава втора се поставя за решаване задачата по развитие и структуриране на методическите основи за анализ на клиентската удовлетвореност при предоставяне на услугите по охрана и сигурност от лицензирани фирми, базирано върху концепцията „стойност за пари“.

С оглед на така формулираната хипотеза глава първа е структурирана в следните обособени части. В параграф 1 се изяснява мястото и ролята на националната сигурност в публичния сектор на икономиката. Параграф 2 фокусира внимание върху предепидемичен емпирико-приложен анализ на динамиката в показателите за бюджетно



осигуряване на националната сигурност в Република България за периода 2010 – 2019 г. В параграф 3 е посветен на методическата рамка за изграждане на клиентоцентричен анкетен въпросник за оценка на качеството и удовлетвореността от услугите по охрана и сигурност.

Във формата на резюме са представени основните резултати:

**Първо.** За изследвания десет-годишен период страната ни постепенно създава условия за постигане на цели за системата на НАТО показатели за бюджетно осигуряване на сектора на националната сигурност. Отбранителната способност на въоръжените ни сили, мироопазващите мисии, охраната на външните граници на ЕС, защитата от мигрантските потоци, техническото обновяване на въоръжението по родове войски намират същественото развитие и приоритет в последните години от изследвания период. Именно решенията за значителни инвестиции в обновяване на техническата обезпеченост на въоръжените ни сили са ясен знак за нашите партньори в НАТО за ресурсно осигурена промяна в посока постигане на десетилетно забавена еквивалентност в ползваното въоръжение и техника по родове войски за целите на осигуряване на отбранителен и възпиращ капацитет на сектора на националната ни сигурност. Не по-малко остава важен и въпроса за вътрешната сигурност, обществения ред, борбата с криминогенните фактори, опазването на живота и имуществото на гражданите, което е обект на бъдещи научни изследвания.

**Второ.** Чрез анкетен въпросник от 82 въпроса, разпределени в единадесет раздела се изгражда методическа рамка за клиентоцентрична оценка на качеството и удовлетвореността на услугите по охрана и сигурност. Те са основа за изграждане на цели бюджетни както от страна на клиентите, така и от страна на доставчиците на услугата с оглед на обезпечаване с необходим персонал 24/7, техника и линии за комуникация.

**Трето.** За постигане на представителност на извадката при провеждане на анкетата се определят от автора на експертна основа минимални показатели от не по-малко от 100 респонденти, от които не по-малко 50 респонденти, които са ЮЛ и ползват услуги на лицензирани фирми за сигурност и охрана.

**Четвърто.** За целите на крос анализ за финансови дескриптори на респондентите на база анкетата от 82 въпроса се предлага използване на следните осем въпроса и седем фактора. Така селектираните осем дескриптори и седем влияещи фактори позволяват теоретично да се формират 56 матрици за крос анализ, които да бъдат подложени на иконометрична оценка чрез софтуерните възможности на IBM SPSS Statistics.

**Пето.** Дескриптивният профил на изследваната съвкупност от 149 анкетиращи лица позволява да се изведат представителни изводи за състоянието на сектора. Част от въпросите са основа за последващия крос-анализ, където се тества хипотезата за взаимно допълване между услугите по охрана и сигурност с тези по общо застраховане на недвижимото имущество. Изборът на дружество за сигурност и охрана е измерен чрез три въпроса. С най-високо одобрение по Ликертовата скала е критерия „Цена – качество“ с оценка 4,256, следван от критерия „Репутация“ със средна оценка от 3,81 и критерия цена на услугата с оценка от 3.298. От гл. т. на отклоненията на отговорите на респондентите от средната за твърдението с най-нисък размах на девиация е критерия „цена – качество“ от едва 0.08 Ликертови единици, следван от критерия „Репутация“ с девиация от 0.56 Ликертови единици и критерия „Цена на услугата“ с девиация от 0.72 Ликертови единици. Коефициентът на вариация потвърждава направените изводи от стандартното отклонение и класира критериите по идентичен начин, като „цена – качество“ варира в диапазона от едва 1.91%.

### **Глава трета. Резултати от анкетното проучване и метрификация на ценообразуващите фактори на услугите по охрана и сигурност**

**Изследователската хипотеза**, която тества в глава трета се формулира, както следва: Обективната оценка на финансово-икономическите аспекти и мотиви на търсенето на услуги по охрана и сигурност от страна на физически и юридически лица в условията на постепидемично възстановяване на икономическата активност може да се постигне чрез анкетно проучване и крос-анализ на постигнатите резултати и дадени отговори от страна на респондентите.

В глава трета се поставя за решаване задачата по апробиране на анкетно проучване за оценка на финансово-икономическите аспекти и мотиви на търсенето на услуги по охрана и сигурност от страна на физически и юридически лица в условията на постепидемично възстановяване на икономическата активност.

С оглед на така формулираната хипотеза глава първа е структурирана в обособени части, които отговарят на разделите от въпросника. Заключителният за глава трета и за дисертацията параграф има амбициозната цел да представи авторски вербално-графичен модел на кръгооборот на паричните потоци и балансови позиции в дружествата за сигурност и охрана в условия на регулации и пазарна конкуренция.

Във формата на резюме са представени основните резултати: **Първо.** Анкетният въпросник успешно съпоставя услугите на общозастрахователните дружества и услугите на дружествата за сигурност и охрана. Преобладаващото мнение е за подкрепа на услугите на специализираните дружества спрямо издаването на застрахователни полици. Това се потвърждава и чрез контролен въпрос на финала на анкетата, където респондентите застават на позицията (за 61% от тях), че осигуряването на опазването на имуществото на ЮЛ/ФЛ чрез

специализирана фирма за сигурност и охрана е по-ефективно от сключването на еквивалентна застраховка, с издадена от общозастрахователно дружество полица.

**Второ.** Валидността на концепцията „стойност за пари“ като важен критерий за ценообразуване и договаряне на услуги по охрана и сигурност е оценена чрез статистически инструментариум по отношение на отговорите за три критерия по Ликертовата скала. С най-високо одобрение по Ликертовата скала е критерия „Цена – качество“ с оценка 4,256, следван от критерия „Репутация“ със средна оценка от 3,81 и критерия цена на услугата с оценка от 3.298. От гл. т. на отклоненията на отговорите на респондентите от средната за твърдението с най-нисък размах на девиация е критерия „цена – качество“ от едва 0.08 Ликертови единици, следван от критерия „Репутация“ с девиация от 0.56 Ликертови единици и критерия „Цена на услугата“ с девиация от 0.72 Ликертови единици. Коефициентът на вариация потвърждава направените изводи от стандартното отклонение и класира критериите по идентичен начин, като „цена – качество“ варира в диапазона от едва 1.91%

**Трето.** При планиране на дейностите по сигурност и охрана в ЮЛ статистическото разпределение на оценките на критерии по Ликертовата скала дава приоритет на ползването на услугите на специализирана фирма за сигурност и охрана спрямо всички останали оценени фактори.

**Четвърто.** Сред факторите, влияещи върху нагласите сред клиентите за повишаване цената на услугите по охрана и сигурност с най-голям консенсус се определя повишаването на МРЗ (със съгласие сред над 75% от респондентите), следван от инфлацията с подкрепа сред 74,8% от респондентите, повишаването на цените на бензина и дизела с подкрепа сред 71,5% от анкетираните. На предпоследното място като важен фактор се определят цените за Интернет свързаност, независимо от съвременното насищане със СОТ и повишен трафик на видеосъдържание от

охраняваните обекти към мониторинг центровете на фирмите за сигурност и охрана. Повишаването на цените на електроенергията (Pargov, 2022) намират най-малка подкрепа с одобрение от 47% от респондентите.

**Пето.** На база на изведения и апробиран клиентоцентричен подход за организация на дейността на дружествата за сигурност и охрана се дава и авторско виждане относно организацията на тази услуга като предприемаческо начинание. Освен класическия триумвират от отчетни документи с моментен (Баланс) или периоден характер (Отчет за доходите и Отчет за паричния поток), формиращи Годишния финансов отчет не по-малко важни са и стъпките по лицензиране пред МВР на дружеството и определяне на териториалния обхват за оперативно действие. Всичко това се осъществява в конкурентна среда на търсене и предлагане на услуги, регламентирани като видове частна охранителна дейност в чл. 5, ал. 1 от Закона за частната охранителна дейност (ЗЧОД), който определя съответните услуги, които са обект на ценообразуване и комплексност при доставката. Именно ценообразуването, заедно с регулациите, персонала и вътрешната управленска уредба са трите фундамента за успешно осъществяване на дейността на дружествата за сигурност и охрана.

Нормативна уредба, среда за осъществяване на дейността:

- Закон за частната охранителна дейност (ЗЧОД)
- Лиценз за извършване на частна охранителна дейност (ЛЧОД)
- Териториален обхват за ЧОД (област(и) или цялата страна)
- Закон за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия

Търсене, предлагане и ценообразуване на услуги към клиенти:

- Лична охрана на ФЛ
- Охрана на ценни пратки и товари
- Охрана на имущество и имоти на ЮЛ и ФЛ
- Охрана на мероприятия
- Самоохрана
- Сигнално-охранителна дейност
- Охрана на селскостопанско имущество



Фигура 1. Вербално-графичен модел на кръгообората на паричния поток при осъществяване на частна охранителна дейност

Източник: Авторско виждане

## Заклучение

Фокусирането на темата на разработката върху управлението на паричните потоци в сектора на сигурността позволи да се развие проучване, последователно базирано върху:

Първо. Критичен преглед и изследване в теоретичен аспект финансовата сигурност като глобален стандарт и регулаторна рамка за паричните потоци в икономиката и финансово-кредитната система.

Второ. Развитие и структуриране на методическите основи за сравнително изследване на проблематиката за оценка на клиентската удовлетвореност при предоставянето на услуги по охрана и сигурност от

позицията на пряката връзка между националната сигурност и вътрешния ред.

Трето. Обосновка и аргументиране на нагласите сред над 125 респонденти (ФЛ и ЮЛ) по отношение организацията, предоставянето, договарянето и ценообразуването в сектора на сигурността.

Водещата цел може да се счита за постигната, а изследователската теза за доказана. Така управлението на паричните потоци в сектора на сигурността бе проучено и изследвано през призмата на адаптирана към клиентите система за бюджетиране, финансиране и управление, както в сектора като цяло, така и на лицензираните дружества. От своя страна, осигурява глобален стандарт за финансова сигурност, базиран върху международни споразумения и държавни регулации, което води до опазване на личното имущество и корпоративното богатство съответно на ФЛ и ЮЛ. Развитият анализ на теорията и практиката на финансовата сигурност и бюджетирането в сектора позволи да се аргументира подход за управление на паричните потоци от страна на лицензираните дружества за охрана с фокус върху клиента. Така клиентоцентричния подход налага търсене на перманентна обратна връзка и оценка на неговата удовлетвореност от качеството на предоставяната срещу съответна цена услуга по охрана и сигурност.

Ценообразуването на услугите към клиентите за охрана и сигурност, заедно с регулациите и вътрешната обезпеченост и уредба са трите фундамента за осъществяване на успешна дейност от специализираните и лицензирани по ЗЧАД дружествата. Емпиричните резултати от анкетата и вербално-графичния модел потвърждават, че за да е активна като предлагане във формат 24/7 дейността по охрана и сигурност изисква наличие на динамичен паричен поток. Той от своя страна следва да има капиталобразуващ капацитета, да бюджетира дейността, да формира добавена стойност и да носи приходи чрез фактуриране на клиенти на

услугите под формата на продажби.

Независимо от представените идеи и виждания темата за паричните потоци в сектора на сигурността може да се определи за перманентно актуална поради появата на нови предизвикателства пред вътрешния ред и външните заплахи пред националната сигурност. Ето защо изследванията по темата трябва да бъдат продължени и задълбочени.



### **III. НАСОКИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА**

С посочените основни изследователски насоки, влизащи в обхвата на дисертационния труд, проблематиката по въпроса на .. не се изчерпва. Темата продължава да бъде актуална и може да се посочат следните насоки за бъдеща изследователска работа по въпроса:

1. Изследване на дигитализацията и навлизането на изкуствения интелект в системите за осигуряване на сигурност и охрана.
2. Разширяване на обхвата от резултати от проведеното анкетно проучване чрез крос анализ, върху обосноващите теоретични връзки.
3. Изследване на феномена по дублиране на осигуряването на клиентите чрез паралелно сключване на застраховка върху имуществото и договор за охрана и сигурност от специализирано дружество.

#### **IV. СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

**Първо.** Обоснована е актуалността на проблематиката, свързана със сигурността като елемент на опазване на богатството и дейност, чието продуциране генерира външни ефекти по тангентата между публичното и частното благо.

**Второ.** Дадена е авторска трактовка и дефиниция на финансовата сигурност като елемент от системата на сигурност, основан върху международно сътрудничество в областта на мерките срещу финансирането на тероризма и борба с прането на пари, засягащо трите основни икономически агенти – правителствата, фирмите и домакинствата с обособяване на систематично ниво от рискове за финансовата сигурност, от една страна, и оперативна финансова рамка за управление на лицензирани дружества за охрана и сигурност, от друга страна, по повод доставката на услугата към клиенти – ЮЛ и ФЛ.

**Трето.** Аргументирана е необходимостта от клиентоцентрично изследване на услугите за предоставяне на частна охранителна дейност като е конструиран въпросник с единадесет раздела и 82 въпроса, насочен към юридически и физически лица, ползватели на услугата.

**Четвърто.** Проведено е изследване сред 149 респонденти относно услугите по охрана и сигурност, както и средата за опериране на лицензираните дружества с мониторингови резултати по множество показатели и формиране на оценки от страна на клиентите по Ликертовата скала.

**Пето.** На база на изведения и апробиран клиентоцентричен подход за организация на дейността на дружествата за сигурност и охрана е изграден авторски вербално-графичен модел относно организацията на тази услуга

като предприемаческо начинание, в конкурентна среда на търсене и предлагане, регламентирано от Закона за частната охранителна дейност с предоставяне на съответните услуги, които са обект на ценообразуване, което заедно с регулациите, персонала и вътрешната управленска уредба са трите фундамента за успешно осъществяване на дейността на дружествата за сигурност и охрана.

## V. АВТОРСКИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

### I. Статии (2 бр.)

- 1) **Русалинов**, Русалин. (2021). Финансова сигурност: фирмени и банкови процедури и практики за противодействие прането на пари. Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти“, 2020 г. Брой XIII, книга 16 – Студии и статии, с. 301-312, ISSN: 1313-6542.  
DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.28810.59841>  
URL: <https://almanahnid.uni-svishtov.bg/title.asp?title=2651>
- 2) **Rousalinov**, R. (2023). Customer-Centric Approach for Financial and Economic Surveys of Private Security Companies. Economic Archive, (1), pp. 75-92.  
DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2023.1.05.en>  
URL: <https://nsarhiv.uni-svishtov.bg/title.asp?title=2803>

### II. Научни доклади (4 бр.)

- 1) Захариев, А., Станимиров, Ст., **Русалинов**, Р. (2020). Бюджетно осигуряване на националната сигурност – състояние и тенденции за периода 2010 – 2019 г. Научно-практическа конференция „Икономиката на България – 30 години след началото на промените“ (Сборник с доклади). Свищов, 22 ноември 2019 г., с. 18-26, ISBN 978-954-23-1815-6,  
URL: <https://www.researchgate.net/publication/349412258>
- 2) **Rousalinov**, Rusalín. (2021) Review of theoretical aspects and threats of

financial security. The Collection of the Online International Scientific-Practical Conference, December 11, 2020, ASEM, Chişinău, Moldova: "Economic security in the context of sustainable development", pp. 37-55, ISBN 978-9975-155-01-4

URL: [www.researchgate.net/publication/349324496](http://www.researchgate.net/publication/349324496)

- 3) **Русалинов**, Русалин. (2021) Корпоративната финансова сигурност и логистичните вериги. Сборник доклади от научна конференция „Логистиката и обществените системи“, 25-27 февруари 2021 година, НВУ "Васил Левски", стр. 1005 – 1014, ISSN 2738-8042

URL: [www.researchgate.net/publication/351701602](http://www.researchgate.net/publication/351701602)

- 4) **Русалинов**, Русалин, (2021) Финансова глобализация и финансова сигурност. Двадесет и пета студентска научно-практическа конференция „Глобални и регионални измерения на международните икономически отношения“, Сборник с доклади, Свищов, с. 80-85. ISSN 2738-8573,

DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.20302.79689>

URL: <https://dlib.uni-svishtov.bg/handle/10610/4478>

## **VI. УЧАСТИЕ НА ДОКТОРАНТА В НАУЧНИ ФОРУМИ**

- 1) Научно-практическа конференция „Икономиката на България – 30 години след началото на промените“ (Сборник с доклади). Свищов, 22 ноември 2019 г.
- 2) XIII-та Докторантска научна сесия, 20.11.2020 г., СА „Д. А. Ценов“
- 3) Online International Scientific-Practical Conference, December 11, 2020, ASEM, Chişinău, Moldova
- 4) Научна конференция „Логистиката и обществените системи“, 25-27 февруари 2021 година, НВУ „Васил Левски“
- 5) Двадесет и пета студентска научно-практическа конференция „Глобални и регионални измерения на международните икономически отношения“, 14 май 2021 год., СА „Д. А. Ценов“  
<https://sites.google.com/view/mioconference>

## **VII.СЪОТВЕТСТВИЕ С ИЗИСКВАНИЯТА НА ПРАВИЛНИКА ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА ЗА РАЗВИТИЕ НА НАУЧНИЯ СЪСТАВ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

**Статии: 2 бр.**

**Научни доклади: 3 бр. самостоятелни и 1 бр. в съавторство**

**Минимален брой точки: 30**

Постигнат брой точки по Показател 7 (Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове), съгл. Приложение към чл. 1а, ал. 1 от на Правилника за прилагане на Закона за развитие на научния състав в Република България с Минимални национални изисквания към научната, преподавателската и/или художественотворческата или спортната дейност на кандидатите за придобиване на научна степен и за заемане на академичните длъжности "главен асистент", "доцент" и "професор" по научни области и/или професионални направления в Област 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, 3.2. Психология, 3.3. Политически науки, 3.4. Социални дейности, 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, 3.6. Право, 3.7. Администрация и управление, 3.8. Икономика, 3.9. Туризм

**5.33 бр. статии и научни доклади x 10 т. = 53.3 т. > 30 т.**

## **VIII. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

Дисертационният труд под заглавие: „*Управление на паричните потоци в сектора на сигурността*“ са автентични и представляват собствена научна продукция на автора. В тях са използвани авторски идеи, текстове и визуализация чрез графики, схеми, таблици и формули, като са спазени всички изисквания на Закона за авторското и сродните му права чрез надлежно цитиране и позоваване на чужда авторска мисъл, както и данни, включително:

1. Постигнатите в дисертационния труд резултати и изведени приноси са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.
2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.
3. Научните резултати, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

**Дата:** 29.05.2023 г.

**Докторант:** .....

/Русалин Русалинов/